

Jasenka ČAKARIĆ (2024)

Urbana transformacija 1:

od arhetipa i simbola do savremenog grada

(Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu – Arhitektonski fakultet, 2024)

Urbane studije su dinamično naučno područje interdisciplinarnog tipa koje se uporedo sa intenziviranjem urbanizacije i društvene modernizacije rapidno razvijaju kako u teorijskom, tako i u empirijskom segmentu. U kontekstu savremenih globalnih socioekonomskih procesa, snažnih demografskih promjena i ekoloških izazova poraslo je zanimanje te je pojačana potreba za stvaranjem kvalitetnijih uvjeta urbanog života. Stoga je tema monografije *Urbana transformacija 1: Od arhetipa i simbola do savremenog grada (2024)* vrlo aktuelna, a s obzirom na predominaciju urbanih formi života, njihovu ekspanziju te kontinuiranu mijenu (na što ukazuje već i sam naslov), od velikog je značaja za sve koji se bave fenomenom grada.

Naučna relevantnost rukopisa iščitava se iz metodičnog, struktuiranog i minucioznog naučnog tumačenja metamorfoze grada kao multidimenzionalnog kretanja, ovdje povezanog ne samo za urbana strukturalno-morfološka pitanja, već i za društvene procese restrukturiranja, koji se međusobno isprepliću u kauzalnom odnosu. Riječima autorice:

... transformacija nije izolovan proces, postupak radi samoga sebe, kojeg je moguće promatrati fragmentirano, balansirajući unutar jedne ili između tek nekoliko preovlađujućih razvojnih paradigmi (ekoloških, privrednih, ekonomskih, političkih, funkcionalnih, tehničko-tehnoloških, historijskih, kulturnih, društvenih, socijalnih, duhovnih, lokalnih, globalnih), jer je upravo evolucija individualnih i kolektivnih potreba, određujućih razvojnih modela, orijentacije urbane politike, te sposobnosti urbane forme da *podnese* promjene čine višeznačnom. Stoga je nužno ostvariti komplementarnost između transformacije postojeće forme i nove urbanizacije, kontinuitet koji se može provoditi isključivo jednom dugoročnom politikom. (Čakarić, 2024, 24)

Već iz izdvojenog odlomka da se zaključiti da posebnu vrijednost knjizi autorice Jasenke Čakarić daje upravo pristup koji makroteorijsko znanje o urbanim transformacijama stavlja u funkciju stručne primjenjivosti, djelatnog stava što načelno zagovara kretanje od teorije ka akciji, čime ujedno potvrđuje i vlastiti urbanistički habitus, smislen i svrhovit onda kada proaktivno te stvaralački intervenira u proces dizajniranja urbanih zajednica. I to upravo u cilju metamorfoza koje bi bile po mjeri čovjeka. Kako i sam podnaslov knjige sugerira, ovdje je riječ o svojevrsnoj teoriji geneze i razvojne dinamike urbanog života od simboličnog do u savremenosti realiziranog gradskog oblička. Autorica je kompetentno pokazala da konceptualizacija morfogenetskih transformacija u urbanizmu nije moguća bez simultane analize morfostatičkih i morfodinamičkih procesa u društvu koji su zavisni od brojnih varijabli i konstanti, koje su i materijalne i duhovne, i faktičke i političke, i koje nikada ne vode ka pojedinačnim transformacijama, nego utiču na šire okruženje i imaju multiplicirane posljedice.

Ovakav ambiciozan pristup podrazumijeva prvenstveno opsežan izvorni naučni pregled te kritičku analizu najprominentnijih klasičnih i modernih teorijskih doprinosa temeljem koje se onda kroz sintezu gradi argument pa se projektuju budući poželjni tokovi i kretanja u odnosu čovjek – grad. Navedena lista izvora na koje autorica referira je respektabilna i dodatni je pokazatelj uložene truda, odnosno istraživačke volje da iskorači i ka srodnim društvenim i humanističkim disciplinama tragajući za odgovorima koji leže u literaturi kontaktnih oblasti još i prije konstitucije urbanizma kao zasebne naučne discipline. Izvornost objavljenog djela ogleda se i u originalnom metodološkom dizajnu i sistematičnom pregledu problematike, čime se otvaraju autentični komparativni uvidi o urbanim procesima.

Pored Predgovora i Pogovora, tekst je komponiran u tri tematska poglavlja sa pripadajućim potpoglavljima. U prvom, uvodnom dijelu iznose se premise daljih naučnih tumačenja u uskoj vezi sa višestrukim

značenjskim određenjima *grada, urbanizma, urbanizacije i urbane transformacije*, a potom u drugom centralnom dijelu pod naslovom Urbana transformacija: od arhetipa i simbola do urbane forme (str. 29) prelazi na razradu analitičko-teorijskog okvira za arhetipske urbane matrice zasnovane na konkretnim empirijskim primjerima ljudskih naseobina; sve u nastojanju dokazivanja ambivalentnih tokova izraženih u promjeni kao konstanti i/ili kontinuitetu vremenitosti od samih početaka prostorne organizacije zajedničkog života.

Slijedom navedenog, u ovom najobimnijem dijelu knjige u potpunosti pod nazivom “Fizička struktura – konstrukt urbane morfologije” (str. 46) razmatraju se djelotvorni međudnosi fizičke strukture i “topološke datosti prirodnog reljefa”, zatim “društveno-političko-ideoloških tokova” i na kraju “ekonomskih tokova” uz konkretne arhitektonske primjere Venecije, Beča i Dubajja u svrhu utvrđivanja dejstva pojedinačnih heterogenih faktora uticaja pri osnivanju, planiranju i razvoju gradskih oblika s posebnim osvrtom na društvenu utemeljenost konstrukcije urbane forme.

Treća tematska cjelina pod nazivom “Prostorno-vremenska transformacije urbane forme” (str. 61) preko različitih struja mišljenja u urbanizmu (evropske, anglo-američke i sovjetske) demonstrira veze proizvodnje specifičnih urbanih oblika u odnosu na socijalnu i vrijednosnu hijerarhiju vremena nastanka. U završnom dijelu rukopisa naslovljenom “Pogovor; Pouke o urbanoj transformaciji” (str. 155) podvlače se zaključna razmatranja u formi pet deduciranih iskaza, čineći teorijski sklop isprepletenih dokazanih zakonitosti kao stajališta ovdje preduzetog iscrpnog istraživanja fenomena urbane transformacije. Na kraju se, kako nalažu norme akademskog pisanja, daje lista izvora i literature, popis i izvori korištenih slika i sumiraju bitni dijelovi sadržaja kroz Sažetak.

U cjelini uzevši, pred sobom imamo izuzetno aktuelno i relevantno naučno djelo vrijedno pažnje kako akademske, tako i stručne zajednice.

Autorica se obraća kvalificiranom čitatelju, ali i širem auditoriju, odnosno kako se i navodi u predgovoru knjige: “naučnicima, istraživačima, hroničarima, studentima, magistrantima, doktorantima i inim zainteresovanim za ovu temu” (str. 6). Dakle, svima koji imaju interes za urbanu mijenu kao strukturalno-morfološko i ujedno socijalno pitanje.

Dodatno vrijedi istaći da iako djelo primarno pripada području urbanizma, sadržajno i problemski komunicira sa kontaktnim disciplinama urbane sociologije, antropologije i filozofije, historije (umjetnosti), arheologije, društvene geografije i ekologije, što znači da posjeduje potencijal dosezanja širokog kruga čitateljske publike. Kao knjiga prikladna za praktičnu primjenu u stručnim i nastavnim djelatnostima, mogla bi postati nezaobilazna referenca u silabusima nastavnih predmeta urbanizma, urbane sociologije i srodnih disciplina.

Jelena Gaković